ledare

Ett samhälles välstånd kan mätas genom att se hur de mest utsatta individerna har det. Då blir det tydligt att landets nyvalda politiker har en läxa att göra. Särskolans elever har fått stå tillbaka länge nog.

Karin Södergren

Karin Södergren
tf chefredaktör

MARIANNE LILJENBERG

Hos de slöa idioterna saknas varje initiativ, de rastlösa och livliga däremot kunna bli en plåga för omgivningen.

Så beskrevs de utvecklingsstörda – personer med intellektuella funktionsvariationer – i Hemmets läkarbok som kom ut 1949 och fanns i många familjers bokhyllor i decennier. Långt in på 1970-talet uppmanades föräldrar att lämna bort sina barn med begåvningshandikapp och glömma dem. Mellan 1934 och 1976 tvångssteriliserades 63 000 människor i Sverige, de flesta för att de ansågs vara ”socialt och genetiskt mindervärdiga”.

DETTA PÅGICK ALLTSÅ samtidigt som många av oss gick i skolan. På den relativt korta tid som gått sedan dess har mycket förändrats. Numera ligger fokus allt oftare på samhällets anpassning och inte på individens bristande förmågor. Synen att det är graden av anpassning som avgör om en funktionsnedsättning blir ett hinder eller inte börjar få fäste. Även att de anpassningar som görs nästan alltid gynnar alla. Det är glädjande.

Genom att påminna oss om denna närliggande historia blir det också lättare att förstå att vi inte kan slå oss till ro, att det fortfarande är långt kvar till ett samhälle där alla människor, med eller utan funktionshinder, har samma möjligheter till ett bra liv. Skillnaderna i villkor är fortfarande stora.

Drygt 70 procent av eleverna i den vanliga grundskolan har i dag lärare med rätt behörighet. För elever i särskolan är siffran cirka 15 procent.

Många elever i särskolan är hänvisade till outbildade och underbetalda elevassistenter en stor del av skoldagen. Många av dem gör ett fantastiskt jobb. Men hur det påverkar elevernas lärande eller mående vet vi inte så mycket om. Forskningen är knapp. Den lilla som ändå finns tyder på att många elevassistenter får för lite handledning och ofta hamnar i situationer där de får ta över lärarrollen.

SÄRSKOLAN HAR VARIT en del av det svenska skolväsendet i drygt 30 år. För åtta år sedan gjorde Skolinspektionen

den första större granskningen av undervisningen vid 28 slumpvis utvalda skolor. Samtliga fick kritik för att skoldagen i för stor utsträckning var inriktad på omsorg och för lite på lärande. Eleverna fick inte heller tillräckligt av kunskapsutvecklande utmaningar. Möjligheterna att lära sig läsa, skriva och samtala var för få, förväntningarna på eleverna för låga och det fanns för lite strukturerad undervisning.

Sedan dess har skollagen och behörighetskraven skärpts och särskolan har fått en ny läroplan med ökade kunskapskrav. Reglerna för vilka elever som får läsa enligt särskolans läroplan och hur utredningar ska göras har styrts upp. I somras infördes också en stadieindelad timplan. Men vad alla förändringarna har inneburit eller kommer att innebära vet vi väldigt lite om.

DET FÖRSTA STÖRRE forskningsprojektet om särskolans undervisning startade 2016 och väntas bli klart nästa år. Preliminära resultat pekar på att särskolans lärare är skeptiska till att stärka kunskapsuppdraget och i stort sett tycker att det är bra som det är, rapporterar tidningen *Specialpedagogik*.

Några kanske tänker att det kan räcka att eleverna i särskolan mår bra, trivs och har trevligt på dagarna. Varför ska de behöva jobba hårt med lärandemål när de ändå inte kommer att klara ett vanligt arbete sedan? Jag delar inte det synsättet. Jag är istället övertygad om att alla människor, oavsett intellektuell nivå, kan och mår bra av att utvecklas och lära sig mer. Givetvis ska det ske utan press och med vetenskapligt grundade metoder, vilket i sin tur kräver en undervisning av hög kvalitet, goda resurser och inte minst mer forskning.

FÖR ATT RÄKNAS som behörig lärare i särskolan krävs sedan 2011 en vidareutbildning till speciallärare med inriktning mot utvecklingsstörning, en utbildning som över huvud taget inte fanns före 2008. Den låga lärarbehörigheten har alltså historiska orsaker.

När lärarlegitimationen infördes i Sveriges skolor undantogs särskolan. Nyligen förlängdes undantaget till 2021. Det är bra för kommunerna som får en längre respit och på sätt och vis också bra för lärarna. Men det är inte bra för eleverna.

Visst gör många särskollärare ett kanonjobb, legitimerade eller ej, men varför ställa lägre krav på en skola där eleverna har de största svårigheterna? Att det går i snigelfart är inte lärarnas fel. Villkoren för att vidareutbilda sig är usla. Men det skulle inte behöva vara så. Om alla kommuner i ett tidigt skede hade gjort som Gotland – bestämt sig för att ge särskolans lärare full lön under tiden som de kompletterade sin utbildning – så hade problemet redan varit löst.

HUR KOMMER DET sig att särskolans elever alltid drar det kortaste strået? Jag tror det handlar om att de utgör en röstsvag grupp, riskfritt för politikerna att strunta i. När detta skrivs går valrörelsen in i sitt slutskede. Varje dag regnar nya förslag om hur skolan ska förbättras. Men om särskolan är det tyst, knäpptyst. Varför inte använda nästa mandatperiod till att ge särskolans elever samma villkor som andra skolelever? Att se över villkoren för lärares vidareutbildning och en rejäl forskningssatsning är en bra början. Det handlar om alla människors lika värde.

FÖR ÖVRIGT anser jag att alla som felplacerats i särskolan ska få full ekonomisk kompensation för att ta igen sina förlorade studieår.